

Pedagogische bekwaamheid en praktijk (1)

In het beroepsprofiel voor de LO-docent staat beschreven dat pedagogische bekwaamheid één van de bekwaamheidseisen is waaraan een docent moet voldoen. Er volgt een beschrijving van wat dat betekent. Verder wordt het concreet gemaakt in een aantal aandachtspunten. In dit artikel wil ik graag voorbeelden geven van situaties uit de praktijk die de pedagogische bekwaamheid op de proef stellen in de dilemma's waar je mee te maken kan krijgen. Deel 1 is te lezen in dit magazine en deel 2 op de site van de KVLO.

TEKST MAARTEN MASSINK

In het beroepsprofiel wordt gesproken over drie bekwaamheden; de vakinhoudelijke bekwaamheid (wat ga ik doen met leerlingen), de didactische bekwaamheid (hoe breng ik het over, hoe ga ik het aanreiken) en de pedagogische bekwaamheid (hoe houd ik het leerklimaat optimaal). De pedagogische bekwaamheid is mijns inziens daarbij cruciaal. Vakinhoudelijk en didactisch kun je de lessen goed voorbereiden. Maar als je de goede leerstof hebt gekozen en goed hebt nagedacht hoe je dit het beste kan overbrengen en organiseren is dat nog geen garantie voor een goede les. Een goede les valt of staat met een goed leerklimaat, waarin leerlingen zich veilig voelen om te leren en te presteren. De sociaal emotionele sfeer in de klas speelt daarin een belangrijke rol. Die is erg groepsafhankelijk en vraagt om inspelen op dat wat er in de klas gebeurt. Daar heb je als docent wel invloed op maar je hebt het niet volledig in

Beroepsprofiel:

De leraar lichamelijke opvoeding is pedagogisch bekwaam als hij op een ontwikkelingsgerichte werkwijze een sociaal-emotioneel veilig, ondersteunend en stimulerend en daarmee motiverend leerklimaat voor zijn leerlingen kan realiseren. Hij volgt de ontwikkeling van zijn leerlingen en stemt daarop zijn handelen af. Hij draagt bij aan de sociaal-emotionele en morele ontwikkeling van zijn leerlingen. Hij kan zijn pedagogisch handelen afstemmen met zijn collega's en met andere professionals die voor de ontwikkeling van de leerling verantwoordelijk zijn. De leraar lichamelijke opvoeding draagt bij aan burgerschapsvorming en de ontwikkeling van de leerlingen tot zelfstandige en verantwoordelijke volwassenen. Hij baseert zijn handelen op actuele (theoretische en wetenschappelijke) pedagogische kennis, inzichten en stromingen.

Bron: https://www.kvlo.nl/mysite/modules/MDIA0100/2876_beroepsprofiel_lo.pdf

de hand. Je kan daarin wel sturen door positieve feedback te geven op gewenst gedrag en gepaste (proportionele) correcties op ongewenst gedrag. Dat vraagt om een bijzondere pedagogische bekwaamheid van de docent waarin je je eigen persoonlijkheid meeneemt en waarin ervaring, timing en continuïteit een belangrijke rol spelen.

Aan de hand van de concretisering uit dit beroepsprofiel wil ik praktijkvoorbeelden schetsen waarin zich dilemma's aftekenen waar ik als docent een balans in moet vinden. Daarbij gaat het om de volgende balansmomenten; vrijheid en gebondenheid, stimuleren/motiveren en niveau aangeven (leermogelijkheden/-kansen schetsen), morele zelfontdekking en veiligheid, vertrouwelijkheid bewaken en hulp inroepen.

Balans vrijheid en gebondenheid

Beroepsprofiel

Concretisering pedagogische bekwaamheid

De leraar lichamelijke opvoeding:

- draagt zorg voor een ontwikkelingsgericht leerklimaat waarin sprake is van zorg, vertrouwen, veiligheid, samenwerking en respect, en waarbij ruimte is voor exploratie;
- schept duidelijkheid en structuur door doelen en verwachtingen uit te spreken en daar consequent en consistent in te handelen.

Ruimte geven aan leerlingen.

Voorbeelden van zelfstandig werken: werken in drie groepen.

In de les werken we vaak op verschillende onderdelen in kleine groepjes. Op het veld of in de zaal maken we dan bijvoorbeeld drie vakken waarin groepen na een korte uitleg zelfstandig aan het werk gaan en de situatie op gang moeten houden. Daarbij komen onmiddellijk zaken aan de orde als samenwerken, elkaar respecteren, ruimte voor exploratie. Als docent ben ik op afstand; ik kan niet op alle situaties tegelijk zijn. Ik geef een deel in vertrouwen uit handen, maar ik controleer wel

op afstand de veiligheid. Het is nodig dat bij het in groepjes werken er afspraken worden gemaakt over regels, over wisselen, over punten bijhouden (noteren) en wat te doen bij onenigheid. Aan de andere kant is het ook mooi als leerlingen er aan wennen en ruimte krijgen hier zelf invulling aan te geven, en je zo tegemoet kan komen aan de eigenheid en persoonlijke stijl van leren van leerlingen.

Het is moeilijk van te voren voor alle groepen aan te geven hoeveel ruimte ze krijgen voor eigen invulling. Bij sommige groepen is het werken in groepen sowieso nog een brug te ver. Het is ook activiteitafhankelijk. Spelen we badminton of tafeltennis of boksen of rugby, gaan we dansen of trampolinespringen? Er zijn talloze combinaties van activiteiten naast elkaar mogelijk. Het is klas- en leerlingafhankelijk wat er gespeeld kan worden. En er is een keuze mogelijk in hoe er gespeeld wordt. Naast elkaar, met elkaar of tegen elkaar? Hierin neemt de docent van te voren, maar ook gedurende de les continu beslissingen, waarin ervaring in repertoire en ervaringen met verschillende groepen een rol spelen. Maar zeker is ook de persoonlijke

Als docent ben ik op afstand; ik kan niet op alle situaties tegelijk zijn. Ik geef een deel in vertrouwen uit handen, maar ik controleer wel op afstand de veiligheid

voorkeur van de docent belangrijk. De ene docent gaat verder in 'loslaten' terwijl een andere docent dit eerder onveilig vindt. Loslaten betekent in dit geval meer keuzes aan de groep/leerlingen laten. Hier kunnen binnen vakgroepen verschillende gedachten over zijn die leiden tot discussies. Het is opvallend dat leerlingen deze verschillen tussen docenten wel herkennen en vaak minder problematisch vinden (binnen bepaalde grenzen) dan de LO docenten verwachten. Het vinden van de balans

Foto 1 Hoe zou je willen spelen?

Foto 2 ruimte geven voor eigen invulling

tussen ruimte geven aan, en ruimte beperken van leerlingen als docent is essentieel als het gaat om pedagogische bekwaamheid. Het vinden van deze balans zie je terug in wijze waarop de groep/de leerling werkt. Is de balans goed dan wordt er op de verschillende onderdelen goed gewerkt. Krijgen leerlingen te veel ruimte, meer dan ze aan kunnen, of is er onduidelijkheid over afspraken of worden ze niet consistent toegepast dan bestaat het gevaar op chaos en onzekerheid. Leerlingen kunnen inactief worden omdat ze de activiteit niet zelf kunnen onderhouden of geen vervolg kunnen geven. Dit zie je terug in de les (inactiviteit of aanhoudende chaos, ruzie) en/of in de evaluatie achteraf.

Balans motiveren en niveau aangeven

Concretisering pedagogische bekwaamheid

- communiceert op een open en respectvolle manier met zijn leerlingen.
- ondersteunt, stimuleert, enthousiasmeert en motiveert zijn leerlingen tijdens het onderwijsleerproces.
- signaleert en speelt in op talenten en (on)mogelijkheden in de ontwikkeling.

Complimenteren en eerlijk blijven.

Voorbeeld rapport: pedagogisch cijferen/ beoordelen.

Het is voor iedere docent duidelijk dat positieve aandacht leerlingen laat groeien en beter maakt. Hierbij is het belangrijk te kijken naar het beweegniveau van de leerling en daarvandaan vorderingen te stimuleren door te complimenteren. Dat betekent dat je leerlingen op verschillende manieren complimenten maakt. Voor de één ben je blij dat het lukt dat hij een koprol maakt op een schuin vlak terwijl de volgende een salto maakt en landt op zijn voeten. Leerlingen zien en leren dat je kijkt naar vorderingen en inzet en niet alleen naar het absolute beweegniveau. De termen die je gebruikt om het beweegniveau te duiden zijn belangrijk. Het basisdocument bewegingsonderwijs gebruikt voor docenten de benaming zorg, 1,2 en 3 (basisdocument PO) of zorg, basis, vervolg of gevorderd (basisdocument VO). De benaming daarvan naar leerlingen is belangrijk. Is een duiding van het beweegniveau gekoppeld aan een cijfer of een beoordeling met onvoldoende, voldoende, ruim voldoende, goed dan wordt het moeilijk een leerling complimenten te geven voor een goede inzet in combinatie met een onvoldoende beoordeling/cijfer voor het beweegniveau.

Het is daarom nodig als LO docent onderscheid te maken tussen een duiding van het beweegniveau en het beoordelen van de werkhouding. Het zijn verschillende kwaliteiten die zich niet

laten 'middelen'. Een leerling die geprezen wordt vanwege deelname en inzet en de gemaakte vorderingen is niet blij als hij daarna een onvoldoende cijfer/beoordeling haalt van-

Het moet duidelijk zijn voor leerlingen dat vorderingen maken en inzet tonen apart beoordeeld worden van de duiding voor het beweegniveau

wege een laag beweegniveau. Dat is een aanslag op de vertrouwensrelatie met de docent die hem steeds complimenten gaf. Aan de andere kant is het ook niet waarachtig een leerling een hoge beoordeling te geven voor een beweegprestatie die op zorgniveau is. Het moet duidelijk zijn voor leerlingen dat vorderingen maken en inzet tonen apart beoordeeld worden van de duiding voor het beweegniveau. Wat betreft het beweegniveau komt er een andere registratie. Dit maakt voor leerlingen duidelijk dat de docent vooral inzet en ontwikkeling waardeert en daarnaast ook het beweegniveau registreert met A,B, C of D (zorg, basis, vervolg of gevorderd niveau).

Leerlingen die een bewegingsachterstand hebben op een bepaald gebied kunnen zich wel ontwikkelen en vorderen zonder dat ze meteen heel goed worden in de activiteit. De vordering telt voor de docent en wordt gewaardeerd en beoordeeld. Hopelijk ook door de leerlingen. Het is ook goed voor leerlingen te constateren dat bewegen en vorderingen maken op een bepaald niveau plezier kan geven zonder dat je er talent voor hebt en (hoog) gevorderd niveau haalt. Aan de andere kant is het goed te ontdekken voor welke activiteiten en vaardigheden je wel talent hebt. In ons vak zijn er heel veel verschillende mogelijkheden en activiteiten. Niet alleen op gebied van bewegen maar ook op gebied van organiseren (scheidsrechter, hulpverlener, jury, coach, instructeur, ontwerper).

In deel 2 (te lezen op de site van de KVLO) beschrijf ik hoe sociale veiligheid in groepen bewaakt kan worden en onderdeel is van de pedagogische bekwaamheid. Evenals het omgaan met vertrouwelijkheid. Tevens wordt in deel 2 gesproken over het belang van timing en continuïteit in de begeleiding van leerlingen die in hun leven (te) veel te maken krijgen met de wisselende of afwezige volwassenen waardoor ze steeds meer op zich zelf zijn aangewezen. Er is in deze tijd steeds meer aandacht voor het ontbreken van het 'morele kompas' bij sommige jongeren. Wellicht tijd voor hernieuwde aandacht voor normatieve didactiek (zie artikelen van Berend Brouwer en Gertjan van Dokkum elders in dit magazine)

Contact

m.massink1@upcmail.nl

Foto

Anita Riemersma

Kernwoorden

pedagogische bekwaamheid, beroepsprofiel docent LO